EX QVINTO LIBRO variarum obseruationum

MARSILII CAGNATI

NOMINA HÆC PARVM NOTA ENARRANTVR,

Pharmacopola, Aromatarius, Seplasiarius, Ropopla., Catholicus, Vnguentarius.

HARMACOPOLA, cum Græcum sit, Latine dicitur Aromatarius (quamquam & huius origo nominis Græca est, nec nomen hoc exstat apud auctores) dicitur etiam Seplasiarius; quod nomen legitur apud Lampridium in Heliogabalo; a quo nomine potius ductum puto vulgare hoc, Speciale, quam à speciebus. quo ab Hermolao Barbaro dissentio. Estque Seplasia, & Seplasium vox antiquissima, & neutri, & feminini generis, vt Nonius ex Varrone prodidit. Latinis tamen video placuisse magis nomen, pharmacopola, Horatius, Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ. M. Cic. pro Cluentio, L. Clodium pharmacopolam, qui tum casu larinum venerat, aggreditur. tamen vox est mere græca, à vendendis pharmacis dicta, vt legitur apud

Aristophanis interpretem Nebulis. Plinius Seplasiam non semel dixit, & ab eo accipimus Seplasiarium, & pharmacopolam eumdem fuisse. nam libri trigesimiquarti capite vndecimo, accusat medicos, qui è seplasia iampridem facta emplastra, & collyria mercabantur (par est autem loco exempli collyria, & emplastra memorata) quo significat, à seplasię professoribus varia consueuisse medicamenta parari, & venalia exponi, vel in eorum apothecis custodiri. Sed, simplicia quoque ab eisdem vendi solita, significauit libri decimi Sexti capite decimo, cum dixit, Seplasiam pro thure gemmā quamdam ex picea supponere. Seplasium neutro genere locus olim fuit Capuæ, de quo illud ex Varrone No- „ nius retulit, Doti dato insulam Chium, agrum Cæcu- „ bum, Seplasia Capuę, macellum Romuli: quamquam „ & genere feminino dicta est à M. Cicer. in Pisonem, Seplasia dignus, & Capua, & contra Rullum, & in „ Albana, & Seplasia, quæ concursatio percontantium. „ Hermolaus autem Barbarus in castigationibus Plinianis ad libri tricesimiquarti caput vndecimum, inquit, Erat ergo Capuæ Seplasia, qualis Romę vicus vnguen- „ tarius: ac fortasse Vnguentarij Seplasiam incolebant, quod M. Cicero in eadem in Pisonem, cum de Seplasia dixisset, subiunxit, Gabinium si vidissent vestri illi " vnguentarij. certe seplasia locus erat mercibus instru- " ctus, quę ad luxuriam, & voluptatem plurimum va- " lerent, itaque Annibalem Valerius Maximus dixit, Seplasiæ delitijs euiratum. Est autem consentaneum, a

Sepla-

Seplaſia dictos Seplaſiarios, qui ſcilicet illic ſuas merces venaleis exponerent, & in apothecis cuſtodirent. quæ tamen merces non ſolum voluptati, ſed bonæ quoque valetudini inſeruirent: cuiuſmodi emplaſtra, & collyria, quę Plinius dixit medicos e Seplaſia mercari ſolitos. quorum exemplo accipimus compoſitiones valetudini dicatas in Seplaſia vendi conſueuiſſe, vt ſimplicia quoque vendebantur, vt ante de thure diximus, & Ariſtophanes Nebulis gemmas à pharmacopolis vendi indicauit inquiens, ἤδη παρὰ τοῖσι φαρμακοπώλαις τὴν λίθον ταύτην ἑώρακας τὴν καλὴν, vbi græcus interpres ait, pharmacopolas proprie dictos, qui pharmaca vendunt, ſiue ſint illa ſalubria, ſiue letalia, ſed a priſcis vocatos etiam pharmacopolas, qui lapillos vendebant pretioſos.

Verum dubitari poteſt, ſit ne idem pharmacopola, quem Galenus lib. 3. cap. 3. & lib. 4. cap. 5. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera ῥωποπώλην vocauit (quam vocem alibi non vſurpauit, quantum memini, nam, qui librum primum de antidotis adducunt, falluntur, quia illic non ῥωποπῶλαι, ſed μυρεπῶλαι legitur) quem latine inſtitorem Andernacus dixit, in illis ”
videlicet verbis, credunt inſtitoribus vetus oleum da- ”
re ſe affirmantibus, πιστεύουσι ῥωποπώλαις, at græci ſermo- ”
nis interpretes aiunt, eo nomine ſignificari vnguentarios, & ſeplaſiarios, item, iuxta nominis etymon minutarum, & variarum rerum venditores, cuiuſmodi qui nunc Romæ pizzicaroli vulgari nomine vocantur,

qui multum differunt a pharmacopolis.

Quid vero significat apud Galenũ libri primi de Antidotis initio, Euphrati medicæ materiæ venditori? nam græce legitur, Euphrati catholico. Sane ignotũ est mihi, vnde Rota acceperit, vocem καθολικὸν, *significare medicę materię venditorem, ideſt pharmacopolam, significat enim vel rationalem, vt in gloſſis, vel naturalem, vt apud Lacones Heſychio auctore, vel propinquũ, ſiue agnatũ, vt in eiſdem gloſſis. qui catholicum vertunt, vniuerſalem, ij demonſtrant, ſe græce nihil ſcire. At, demum, crediderim, Euphrati illi cognomen hoc, Catholicum, quacumque de cauſſa, inditum. Hæc igitur docent nos, pharmacopolam & Seplaſiarium, eumdem fuiſſe. an vero idem fuerit, qui a nobis aromatarius, & vna omnium profeſſio, an potius diuerſa, ipſi docebunt aromatarij.*

Sed quis nam erat vnguentarius, quæue eius profeſſio? μυροπώλα, *grece a vendendis vnguentis dictus, quo Galenus vocabulo ſæpe vſus eſt, & eius interpretes pro eo vnguentarium dixerunt. Vnguentarium vero vnguentorum fuiſſe vendetorem, accipere eſt ex Varronis libro de lingua Latina ſeptimo, cum dicat, Vnguentariam tabernam vocatam, quòd in ea venirẽt vnguenta, vt vina in vinaria, &c. Non erat autem idem qui Seplaſiarius, hic enim emplaſtra, & collyria conficiebat, & alia, vt dictum eſt, quæ medici mercarentur gratia valetudinis, illi vero in vnguentis tantum ad delitias, & voluptatem occupabantur.*

De

De dignitate vero dictorum artificum quid veteres senserint, conijcere est memoria repetentibus Lycurgũ, & Solonem vnguenta, & vnguentarios expulisse, vt alibi ex Plutarcho, Seneca, & Athenæo dicebamus: & M. Tullium libro priore de officijs ea scripsisse, minime artes hæ probatę, quæ ministræ sunt voluptatum, cetarij, Lanij, Coqui, Fartores, Piscatores, vt ait Terentius; Adde his, si placet, Vnguentarios, Saltatores, totumq. ludum talarium. De pharmacopolis vero illa Horatij sunt notissima, Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ, &c. Seplasiam vero vt fraudum studiosam Plinius non semel notauit. & Lampridius de Heliogabalo, pinxit se vt cupedinarium, vt Seplasiarium, vt popinarium, &c. Nostri vero siue Aromatarij, siue pharmacopolæ, siue Seplasiarij, a veteribus illis plurimum differunt, etenim voluptati non inseruiunt, sed valetudini, ergo non vnguentarij, officio quidem similes pharmacopolis, & Seplasiarijs, sed honestate, & dignitate cum illis non comparandi: est enim Seplasia nostrorum statis limitibus septa, & legibus firmata, vnde professoribus decus, & Reipublicæ commodum affertur.

Sed cum aliqui vellent de pharmacopolarum dignitate aliquid honestius commentari, eos audio existimare, nomen pharmacopola, dictum esse de medicis vulgaribus, non de ijs, qui officinas aperiunt pharmacis instructas venalibus, quos hodie vocamus aromatarios. hoc vero idcirco sibi persuasum, quod Galenus Mantiũ, ex vetustissimis medicis, pharmacopolam vocauerit

lib. 4. κτ̃ γϑν, c. 14. eumdemque fuisse vulgarem medicum ostendit lib. 2. κτ̃ τόπους, c. 3. inquiens, fuit itaque Archigenes vulgaris medicus, velut & Mantias, & Heraclides empiricus. item lib. 7. κτ̃ τόπους, c. 3. Pamphilum quemdam vocat pharmacopolam, quem fuisse vulgarem medicum significauit initio lib. 6. de simpl. med. facult. & lib. 1. de dieb. decret. c. 2. inquit, reuera medicum, non pharmacopolam quemdam ex triuio. Verum hæc sunt plena erroribus, ac primo Mantiam Galenus non solum cum præclaris medicis recensuit lib. 6. simpl. initio, sed, cum esset Herophilius, *preceptorem fuisse* He*raclidis Tarentini, qui postea defecit ad empiricos; scripsit ipse Galenus lib. 6. κτ̃ τόπους. c. 4. & lib. 2. κτ̃ γϑν, c. 1. ait, eumdem Mantiam primum omnium, quos nouerit scripsisse compositiones multorum laudabilium medicamentorum. quem sit* Heraclides Tarentinus, *eius discipulus, imitatus non solum in vsu pharmacorum, sed etiam in ea artis parte, qua victus rationem docet: quo nomine sæpius alibi eum laudauit, vt intelligere sit, non fuisse vulgarem, sed egregium, & prestantem medicum. Nec recte accepta sunt illa Galeni fuit Archigenes non vulgaris medicus, veluti & Mantias, & Heraclides. quorum sensus non is est, quem hi arbitrantur, sed omnino contrarius: significant enim, Archigenem non fuisse vulgarem medicum, sicuti nec Mantias nec* Heraclides *fuere. recta enim dicendi forma requirit, vt comparatio fiat inter similia. Sic idem Galenus lib. 2. κτ̃ γϑν, c. 1. Post quos alij sane quidam non paucis*

volu-

voluminibus, sicut Mantias, & Heraclides, &c. quibus non significat, Mantiam, & Heraclidem pauca volumina scripsisse; quos multa scripsiße, alibi docuit; sed sicut alios quosdam, ita & Mantiam, & Heraclidem scripsisse non pauca. & hoc est ex sequentibus manifestum, sunt etiam qui uno, aut altero tantum ea conscripserunt. ergo superiora omnia sunt de ijs accipienda, qui non pauca scripserunt. Similiter igitur & Mantias, & Heraclides fuerunt medici non vulgares. cui consentiunt reliqua de eisdem a Galeno dicta. sed, deinde, nusquam Galenus Mantiam vocauit pharmacopolã: & ille locus ex lib. 4. κατὰ γένη, c. 14. falso adductus est, quia non est scriptum, Mantiæ pharmacopolę, sed pharmacopola, uti græce Μαντίου φαρμακοπώλης. ut Mantiæ sit casus genitiui, pharmacopola vero nominatiui. ex hac vero recta, & vera lectione manifestum est, pharmacopola non esse dictum de Mantia, sed de libro, quem Mantias scripsit eo titulo, Pharmacopola, quod perinde erat, ac si scripsisset, de pharmacopola, iuxta ea, quæ de inscriptionibus librorum, quæ apud veteres in usu fuerunt, Galenus scripsit initio commentarij ad librum Hippocratis de officina medica. ergo non significatur eo nomine vulgaris medicus, sed qui vere est pharmacopola. Pamphilus vero (de quo secundo loco dictum est) fuit quidem pharmacopola, sed nusquam eumdem Galenus vocauit medicum. quod si fuisse medicum credamus, quia cum multis medicis à Galeno recensetur lib. 6. simpl. initio, non eo efficitur, nemem, pharmacopo-

la,

la, significare vulgarem medicum, quia non constat, Pāphilum medicum, de quo lib. 6. Simpl. & pharmacopolā, de quo alibi, eumdē fuisse, nisi quoque velit aliquis nos docere, Episcopum pro medico vulgari, vel pharmacopola sumptum, namque Phamphilum alias pro medico habitum, alias vocatum pharmacopolam, Aëtius ad finem sui voluminis vocauit Episcopum. Nec mouent illa quoq. ex primi lib. de dieb. decret. c. 2. reuera medicū, non pharmacopolam quemdam ex triuio. in his enim aliud medicus, & aliud pharmacopola significat, & dānatur medicus, qui in ægris curandis officium sibi vendicat pharmacopolæ, & suum deserit. Nec, demum, apud Ciceronem (nam & hoc adduci video) in illa pro Cluentio, pharmacopola circūforaneus pro medico dictus est. nam Cicero prioribus verbis mentionem medici fecerat quem illa mulier recusauerat, qua propter pro medico circumforaneus pharmacopola adductus. quid ergo cogit, vt non accipiamus pharmacopolam proprie, qui tū miscendis, tum vendendis pharmacis operam nauat? Sed in vocabulis antiquis interpratandis non licet ingenio vti, & arbitrio, sed auctorum opus est testimonio. itaque & illud temeritatem sapit quandam, quod apud Horatium, Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ, nullo auctore, aut teste, medicum, vulgarem licet, interpretantur.

Sed acutus aliquis, & eruditus fortasse existimaret, doceri posse pharmacopolam, eumdem fuiße, & medicum, quoniam Galenus ad medicorum institutionem

scri-

scripsit libros de compositione medicamentorum, in quibus non tam vires compositionum, quam componendi rationem enarrat, & docet, & à se, & ab alijs medicis multa medicamina composita esse testatus, quod notum est, & in eius commentarijs tam obuium, vt superuacaneum omnino sit locum de hac re vel vnum indicare, nedum exscribere. vt mirari quoque non liceat, Plinium lib. 34. cap. 2. accusasse medicos, quod medicaminum compositionem seplasiæ reliquissent. erat ei scilicet sermo de squama æris, & flore, inquit autem, atq. hæc omnia medici, quod pace eorum dixisse liceat, ignorant pars maior, & nominibus: in tantum a conficiendis his medicamentis absunt, quod esse proprium medicorũ solebat. credunt Seplasiæ ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti. factaq. iampridem emplastra, & collyria mercantur, tabesque mercium. Verum hęc quantum ad historiam, & priscæ consuetudinis memoriam dicta sunt optime, ac verissime. Sed his non efficitur, quod erat propositum, medicum eumdem fuisse, & pharmacopolam. Sunt enim officia duo, alterum est vendere, & venalia in apothecis pharmaca custodire: & hoc fuit proprium pharmacopolarum, vt notatum est ab Aristophanis græco interprete illis verbis ad Nebulas, φαρμακοπῶλαι κυρίως οἱ τὰ φάρμακα πιπράσκοντες, τά γε λυσιτελοῦντα, καὶ τὰ θανάσιμα, παρὰ δὲ τοῖς παλαιοῖς καὶ οἱ τοὺς τιμαλφεῖς τουτ᾽ ἔστι πολυτίμους λίθους πιπράσκοντες, φαρμακοπῶλαι ἐλέγοντο. hoc est, Pharmacopolæ proprie pharmaca vendentes, & quæ salubria, & quæ letalia, apud priscos

scos

" scos vero, & qui splendidos, hoc est, pretiosos lapillos
" vendebant, pharmacopolæ dicebantur. hæc ille, qui non dixit, vt nec alius quisquam, pharmacopolas fuisse medicos, vel vulgareis, vel egregios. Sed significauit aperte eosdem esse, φάρμακα πιπράσκοντας & φάρμακα πωλοῦντας, id est, pharmacorum venditores, vnde nomen φαρμακοπῶλαι hoc itaque testimonio intelligimus vendendi pharmaca officium & nomen conuenire. Alterum est officium componendi medicamenta, scilicet simplicia miscendo compositiones varias, construere: quod sane fuit medicorum, qui vt compositionum inuentores fuerunt ita & conditores earundem fuisse olim non negantur. fuisse inuentores, quis ignorare potest? ecqui plantarum, & aliorum simplicium historiam descripserunt, & de componendi ratione commentaria ediderunt? sane ij non pharmacopolæ aliqui, sed philosophi, ac medici magni nominis, Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Mesueus, Auicenna, ne minus celebreis tam priscos, quam recenteis memoremus. eosdem vero medicos pharmaca composuisse, vel proprijs manibus, vel per ministros, quibus ipsi assiderent componentibus, docent ea, quæ paulo ante narrata sunt. Sed tandem medici visitationibus occupati, & grauioribus cogitationibus districti a se inuenta, & descripta pharmaca componendi munus ipsis pharmacopolis reliquerunt, nisi etiam visum fit officium minime congruens cæteris, in quibus medici versantur. Sed non est solum medicis honestius, verum ægris quoque vtilius, quo sint parata,

& in

& in promptu omnis generis medicamenta; quæ res peculiarem quandam exercitationem desiderat; esse viros bonos pharmacopolas, qui scite, ac diligenter conficiant, & venalia in apothecis medicamenta cum fide custodiant. Interim tamen nostri muneris nos obliuisci non decet, quorum architectonica (vt dici solet) princepsque professio de cæteris sibi subiectis artibus iudicat, & idcirco, quæ ab illis tractantur, cognoscere debemus: sicut enim frænorum ars conficiendorum equestri subiecta est, ita medicinæ subiecta est facultas conficiendi medicamina, siue illa sumantur ore, siue foris imponantur corporibus. Sicut ergo, qui fræno est vsurus, eques cognoscere debet, vtrum probe confectum sit frænum, verum materia fræni apta, qua frænum consistat, & aptum sit, quamobrem equus domino obtemperans reddatur: ita medicamentorum formam, & speciem, & materiam agnoscat medicus oportet, si futurum sit, vt opem ex eis ægroti recipiant. Nec possunt sine graui culpa medicorum hæc ignorari, quæ sibi, quã pharmacopolis, notiora esse debent: nam quiuis artifex de suorum bonitate, & integritate instrumentorum cognoscit, & iudicat. Sed de his hactenus. Vana igitur, & falsa est interpratatio eius, qui nomen pharmacopola vsurpatum commentus est, nullis auctoribus ac testibus, ad medicum vel vulgarem, vel egregium significandum.

FINIS.

